

Josip Mužić
TOLERANCIJA ZLIH KOD AUGUSTINA
PREMA PRISPODOB I O ŽITU I KUKOLJU

*Tolerance of evil at St. Augustine according
to the parable of the wheat and the tares*

UDK: 111.84:276 Augustinus, A.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 9/2012.

Sažetak

404

Služba Božja 3/4 112.

Zajedništvo u različitosti izazov je i bogatstvo, ali ima i svoje granice. Augustin ih promišlja krećući od vrlo konkretne situacije raskola s donatistima, a osnova mu je evanđeoska prisposoba o žitu i kukolju. Za razliku od svojih protivnika, koji se zalažu za čistu zajednicu dobrih i odstranjivanje svih onih koji to nisu, Augustin zastupa nužnost pomiješanosti dobrih sa zlima. Konstitutivna slabost svakog ponaosob nalaže samokritičnost i budnost prema samom sebi, a ujedno i razumijevanje i milosrđe prema drugima. Razdioba je ovdje na zemlji neprovođiva i bila bi veće zlo kao u slučaju kada ruši jedinstvo ili direktno ugrožava dobre. Zato je rješenje podnošenje i toleriranje ovakvoga bolnoga i često dramatičnog stanja kao pokore koja se koristi za vlastiti veći napredak u dobru i povezuje s nadom u obraćenje zlih. Konačno je rješenje pridržano Bogu i dolazi tek na kraju vremena. Tek u nekim slučajevima, za koje Augustin propisuje stroge prethodne uvjete kako bi negativne posljedice bile svedene samo na najmanju nužnu mjeru, dopušta i kaznene mjere prema zlima sve do isključenja. Cilj je za kojim se ide dobro ili makar izbjegavanje većeg zla vodeći se uvijek razboritošću. Kršćanska je ljubav snaga koja sve podnosi i sve vodi pronalazeći put osobnog i tuđeg obraćenja baš u suživotu sa zlima u svijetu, Crkvi i vlastitoj grješnosti.

Ključne riječi: parabola o žitu i kukolju, odnos prema zlu, kršćanska ljubav, disciplinske mjere, tolerancija.

UVOD

Koje veze ima ova tema s nama i našim vremenom? Što ovdje može biti zanimljivo i aktualno? Živimo u pluralističkom društvu gdje se tolerancija i relativizam nude kao rješenja za

sve. A ipak suživot često biva doveden u kušnju, a nekad izgleda i nemogućim već zbog legitimnih idejnih razlika unatoč svim civilizacijskim i demokratskim tekovinama. To se najbolje ogleda u učestaloj pojavi govora mržnje prema neistomišljenicima koji nerijetko promiču i vodeći mediji u ime političke korektnosti. Kada se pak situacija pokušava sagledati kroz praksu, onda je stanje još gore. Naime kada su u pitanju društveno osuđena ili kriminalna ponašanja ide se u krajnosti prema njihovim nositeljima od ignoriranja, najčešće jer osobno nisam bio time pogođen, do zazora i isključivanja, uvjetovanih redovito strahom. Dijelom se to može razumijeti budući da su prijetnje i opasnosti velike, a kad smo s njima izravno u dodiru, teško je sačuvati prisebnost i trijeznost. Međutim činjenica je da se ni o kakvom zajedništvu sa zlima ne razmišlja, osim eventualno pod vidom vlastita probitka, a kamoli da ga se živi kao neko dobro. Tako naše sekularizirano vrijeme zagovarajući toleranciju uspijeva donekle integrirati različite manjine u društveni život, ali na interpersonalnoj razini zakazuje posebno u problematičnim odnosima što pokazuje da je za pravi uspjeh potrebno puno više. Ispravna izgradnja ovog odnosa stoga nije samo unutarcrkveno pitanje, nego je nužda unutar svake zajednice te Augustin, sa svojim bogatim iskustvom i naukom, može biti učitelj i danas.

1. POLAZIŠTA

1.1. *Prispodoba o žitu i kukolju*

Ova je evanđeoska prispodoba postala dio Zapadne kulture što se ogleda i u izričajima narodne mudrosti koji sažimlju njenu pouku poput one “u svakom žitu ima i kukolja”. O njenu značaju najbolje govori činjenica da se Benedikt XVI. često njome koristi za ilustraciju situacije u Crkvi.¹ Dva je puta navodi kao kardinal, ukazujući na stalnu potrebu čišćenja

¹ 7. III. 2000. prigodom predstavljanja dokumenta “Sjećanje i pomirenje: Crkva i grijesi prošlosti” http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_memoria-riconciliazione-presentazione_ratzinger_it.html. Zbog toga F. FATTI s pravom konstatira da je prispodoba ponovno postala u Crkvi “tekst izuzetne aktualnosti” (“Il male e il nemico della Chiesa. La parabola della zizzania nei primi secoli cristiani”, http://www.leonexiii.org/fatti_zizzania.htm).

Crkve te na dramatičnu prevagu kukolja², i više puta kao papa, zalažući se za potrebu razlučivanja žita i kukolja,³ ukazujući na utješnost što su u Crkvu pozvani i grješnici,⁴ te na potrebu za budnošću i podnošenjem grješnika gdje izravno citira Augustina.⁵ Znanstvenici joj ipak nisu pridavali veću pozornost sve do nedavno kada joj je posvećen cijeli jedan monografski broj revije *Cristianesimo nella storia* s preko deset različitih priloga koji su osvjetlili povijest njene egzegeze od početaka pa do danas.⁶ Iako sam Isus, kako prenosi Matej, daje i njeno tumačenje ipak već u samim počecima javlja se svijest o njenoj složenosti i delikatnosti zbog pitanja koja otvara, a ne daje na njih odgovore.⁷ Do toga dolazi kada se njen nauk pokušava aktualizirati pa se brzo uviđa da je osim jednoznačne primjene koju donosi evanđelje moguće i njeno višeznačno tumačenje koje zavisi od toga da njiva osim što je svijet može označivati i neke druge ljudske stvarnosti.

Prispodoba je Augustinu bila veoma vrijedna i on je često tumači, spominje se preko četristo puta u njegovim sačuvanim

² Predvođeci poznati križni put na Veliki petak 2005. u Koloseumu neposredno prije izbora za papu http://www.vatican.va/news_services/liturgy/2005/via_crucis/it/station_09.html

³ Komentirajući porast duhovnih zvanja u Africi u srpnju 2005. u Aosti http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2005/july/documents/hf_benxvi_spe_20050725_diocesi-aosta_it.html.

⁴ 20.VIII.2005. povodom dana mladih u Kölnu http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2005/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20050820_vigil-wyd_it.html. Slično u razgovoru sa rimskim bogoslovima 17. II. 2007. http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2007/february/documents/hf_ben-xvi_spe_2007_seminario-romano_it.html.

⁵ U Castel Gandolfu 17. VII. 2011. prilikom Angelusa http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/angelus/2011/documents/hf_ben-xvi_ang_20110717_it.html. Iste godine povodom posjeta Njemačkoj 22. IX. 2011. u homiliji spominje bolno iskustvo pomiješanosti u Crkvi žita i kukolja http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2011/documents/hf_ben-xvi_hom_20110922_olympiastadion-berlin_it.html.

⁶ G. RUGGIERI (ur.), "La zizzania nella chiesa e nel mondo. Interpretazioni di una parabola", *Cristianesimo nella Storia*, 26/1 (2005.), str. 5-348.

⁷ Vidi FEDERICO FATTI, „Il male e il nemico della Chiesa. La parabola della zizzania nei primi secoli cristiani“, http://www.leonexiii.org/fatti_zizzania.htm. Za produbljenje tematike vidi također: G. VISONA, "La parabola della zizzania nei primi tre secoli" u G. RUGGIERI (ur.), *nav. dj.*, str. 25-64 i F. FATTI, "Il seme del diavolo. La parabola della zizzania e i conflitti politico-dottrinali a Bisanzio (IV-V sec.)" u G. RUGGIERI (ur.), *nav. dj.*, str. 123-172.

djelima, i višestruko koristi.⁸ Središnju ulogu međutim dobiva posebno u odnosu na vjerske podjele uzrokovane donatistima i manihejcima. Među različitim zlima najveći za Augustina kao vjernika jest grijeh koji vodi u vječnu propast u kojem posebno mjesto zauzimaju krivovjerja i raskoli. Jasno međutim da je rečeno o njima primjenjivo na svaku kategoriju zlih što dopušta široku primjenu nauka izvedenog iz prispodobe o žitu i kukolju.

1.2. Odvojenost ili pomiješanost?

Augustinu je ta prispodoba višestruko paradigmatična posebno što se tiče zajedništva sa zlima. Naime pokazuje nam samu bit sukoba s donatistima koja se svodi na različito shvaćanje Crkve ili još konkretnije suživota.⁹ Ovaj prijevor označio je Augustinov život jer ga je pratio dugo vremena i jer ima dalekosežne posljedice ne samo za crkveno jedinstvo, nego i za njegovo cjelokupno shvaćanje povijesti i ekleziologije. Donatisti pretendiraju imati već na zemlji Crkvu dobrih u kojoj neće biti zlih i stoga traže odjeljivanje pšenice i odbacivanje kukolja.¹⁰ Zbog toga ne žele tolerirati one za koje drže da su zli, posebno to vrijedi za one koji su jednom trenutku otpali od vjere to jest bili kolaboracionisti s progoniteljima. Iz tog razloga prekidaju zajedništvo i odvajaju se od Crkve. Neposredan je povod za raskol biskup Cecilijan za kojeg oni drže da je izdajnički djelovao za vrijeme progona. Augustin pak pokazuje da dotičnom nije dokazana krivica i da je proglašen nevin. A kad bi i bio kriv "bilo bi razboritije i strpljivije svjesno tolerirati jednog grešnika negoli se odvojiti bezbožnim raskolom od tolikih nevinih koji nisu znali ništa".¹¹ Tako postupaju posve nerazumno i uzrokuju ogromnu štetu koja nema opravdanja. Kao dobar poznavatelj

⁸ G. LETTIERI, "Tollerare o sradicare? Il dilemma del discernimento. La parabola della zizzania nell'occidente latino da Ambrogio a Leone Magno" u G. RUGGIERI (ur.), *nav. dj.*, str. 90. Lettieri je više od trećine toga svoga iscrpnog rada posvetio baš Augustinovu shvaćanju prispodobe o žitu i kukolju.

⁹ ROBERT MARKUS, "Donato, Donatismo", u: ALLAN D. FITZGERALD (ur.), *Agostino. Dizionario enciclopedico*, Città Nuova, Roma, 2007, 589-594.

¹⁰ Vidi na primjer *Contra Epistolam Parmeniani*, I, 14,21; III, 3,17.

¹¹ *Contra Cresconium grammaticum Donatistam*, IV, 56,67.

duša, on u pozadini njihova stava otkriva oholost¹², farizejštinu¹³ i sebeljublje koje ima pogubne posljedice. "Sada, iskidane mreže predstavljaju raskole... Oni koji, htijući pretjerano ugoditi samima sebi, nisu htjeli tolerirati druge, koje su držali lošima, raskinuli su mreže i utopili se u moru."¹⁴ Nikakvo dobro dakle nije proizišlo, nego naprotiv samo loše kako za Crkvu, gdje su uzrokovali raskol i sablazan nevinih, tako i za njih same jer su sebi pripravili put u propast. Plodovi dakle jasno govore.

Braneći praksu Crkve, Augustin ukazuje da je odvajanje na zemlji neostvarivo jer smo svi nesavršeni i "svi su pravednici u ovom životu dobri i zli".¹⁵ Bog je predvidio da u Crkvi skupa s dobrima budu pomiješani i zli prema kojima treba prakticirati toleranciju kako to potvrđuje Sveto pismo,¹⁵ a ne napuštati Crkvu zbog njih.¹⁶ Bog sam se pokazuje tolerantnim.¹⁷ Zato sasvim oprječno tumači istu prispodobu zalažući se da skupa rastu žito i kukolj do žetve kao što to i Isus traži.¹⁸ U sklopu te polemike on prvom doslovnom tumačenju da je svijet njiva,¹⁹ kojeg su se držali i donatisti i onda naglašavali da je crkva društvo čistih,²⁰ dodaje vrlo brzo drugo po kojem je i Crkva njiva.²¹ To onda postaje njegov ključni argument iz kojeg izvodi ekleziološku neizbježnost pomiješanosti žita i kukolja oslanjajući se pri tome na autoritet Ciprijana²² i na činjenicu da je Crkva proširena

¹² Vidi na pr. *De Baptismo contra Donatistas* IV,12,18.

¹³ *Contra Litteras Petiliani* II, 39,93.

¹⁴ *Sermo* 249, 2.

¹⁵ *Epistola* 108, 3,8.

¹⁶ *Breviculus Collationis cum Donatistas*, III, 8,10.

¹⁷ *De Scriptura sacra Speculum*, 333.

¹⁸ *Epistola ad Catholicos contra Donatistas* 19,50-51.

¹⁹ *Epistola* 53,3,6; *Epistola* 93,3,31-32.

²⁰ Konferencija u Kartagi iz 411. vrlo dobro sažimlje suprotna tumačenja prispodobe. Konkretno za donatističko tumačenje vidi *Gesta Collationis Carthaginiensis* III, 258 i kod Augustina *Ad Donatistas post Collationem* 6,9; 8,11; *Contra Gaudentium* II, 4,4. Varijaciju na temu predstavlja donatističko poistovjećivanje njive s Afrikom (vidi na pr. *Contra Epistolam Parmeniani* I, 14,21; II, 2,5) i srodna tvrdnja poistovjećivanje svoje Crkve s nebeskim Jeruzalemom (*Epistola ad Catholicos contra Donatistas* 16,40-17,43). I jedno i drugo ukazuje na skućeno lokalno motrište koje se nije kadro uzdići do univerzalnog motrišta, koji obuhvaća cijeli svijet, poput Augustina.

²¹ Vidi također posebno u antidonatističkoj funkciji *Breviculus Collationis cum Donatistas* III, 8,10 i 9,15 te *Gesta collationis carthaginiensis* III, 265,272, 274,281.

²² *Retractationes* II, 28; *Epistola* 108, 3,10.

po cijelom svijetu.²³ To gledište primjenjuje i na razumijevanje cijele ljudske povijesti što je jedna od nosivih ideja njegova kapitalnog djela *O državi Božjoj*. “Zapravo postoje dva društva – jedno nepravednih, drugo svetih. Protežu se od početka ljudskog roda do konca svijeta. Sada su tjelesno izmješana, ali voljom odvojena. Na sudnji dan morat će se i tijelom razlučiti.”²⁴ Na koncu svojeg života objašnjava da, kada je govorio o Crkvi bez ljage i bore, to treba shvatiti u smislu da je ona za to odabrana, a da će se to doista ostvariti tek s drugim Kristovim dolaskom.²⁵ U međuvremenu sada živimo paradoks da kukolja ima i u Crkvi i da žita ima i izvan Crkve.²⁶

1.3. *Svijest o pogibeljnosti*

Po sebi to ipak nije lako jer postoji svijest o stvarnom stanju i njegovim pogibeljima. Crkva je u sadašnjosti slična gumnu na kojemu je “žetva koju su sijali apostoli, zalijevali učitelji do sadašnjega vremena i koju su mljela progonstva brojnih neprijatelja”.²⁷ Najveće opasnosti ipak prijete iznutra. Augustin otvoreno na to upozorava: “Postoje – što je naročito loše – i zli vjernici. Nazivaju se vjernicima, ali to nisu. Vjernici su u kojima Kristova otajstva trpe nepravde. Tako žive da sami propadaju i druge upropašćuju. Sami loše žive i zato propadaju. Druge upropašćuju jer pružaju primjere opaka života.”²⁸ Takvi ne mogu ostaviti ravnodušne one kojima je stalo do Crkve, nego im uzrokuju nutarnju patnju. Posebno je zahtjevno kada nije više u pitanju nesavršenost ili grijeh koji proizlazi iz slabosti, nego kada se radi o zloj volji i izdaji. Tada treba “tolerirati zloću onih koji potajno planiraju zlo”.²⁹ Zato je najzaslužnija tolerancija “živjeti među lažnom braćom” u crkvenom zajedništvu kao Pavao³⁰

²³ *Gesta collationis carthaginiensis* III, 265.

²⁴ *De Catechizandis rudibus*, 19.31 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 161).

²⁵ *Retractationes* 1, 19, 9.

²⁶ *De Baptismo contra Donatistas* IV, 10, 14.

²⁷ *Sermo* 223, 2 (hrv. prijevod Marijan Mandac: Sv. AUGUSTIN, *Govori 1*, Služba Božja, Makarska, 1990., str. 195-196).

²⁸ *Sermo* 223, 1 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 195).

²⁹ *Enarratio in psalmum* 69, 4.

³⁰ *Contra Litteras Petilianii*, II, 76.170; *De Fide et Operibus*, 2, 3.

ili kao Krist s Judom³¹ i nju očekuje “velika nagrada”.³² Tako uostalom i sam Bog postupa prema “zlim i nepravednima”.³³

Augustin je svjestan težine situacije u Crkvi jer su zli među narodom, ali i “u apsidama”, čak i u sebi samome vidi kukolj, a uza sve to dobri su još i manjina.³⁴ Razumljivo je stoga da su “zli gotovo nepodnošljivi”, da uzrokuju veliku smutnju i da lako mogu povući u propast dobre.³⁵ Predstavljaju ozbiljnu prijetnju i opstanku same Crkve. “Sigurno doprinijeli su da učine velikim broj ti koji žive zlo, ali oni opterećuju Crkvu i skoro je potapaju.”³⁶ Samo širenje Crkve koje ju čini katoličkom i koje Augustin podržava ima za posljedicu i povećanje kukolja unutar nje te pratećih sablazni³⁷. Kukolj koji tvore zli vjernici dapače u Crkvi je u većini u odnosu na žito sačinjeno od dobrih kršćana.³⁸ Pred ovim opasnostima Augustin od dobrih traži s jedne strane “da se boje” to jest da svjesni težine situacije budu na oprezu, a s druge strane da “žive dobro između zlih”.³⁹

Usprkos težini situacije nikako ne treba zdvajati i prepustiti se malodušnosti, već naprotiv ispuniti se pouzdanjem jer Bog skrbi o tome. “I kako je On onaj koji upravlja svojom Crkvom, dobrima neće naškoditi zli koji, ili su nepoznati ili su tolerirani iz ljubavi prema miru, u očekivanju da on dođe i odvoji kukolj od žita.”⁴⁰ Također, komentirajući dvostruki čudesni ribolov, ističe i značajan doprinos pravednika jer baš “zahvaljujući dobrim ribama lađe se nisu potopile”.⁴¹ Dakle Bog sam štiti dobre od zlih i služi se njihovom suradnjom za dobrobit Crkve.

³¹ *Enarratio in psalmum 3, 1; Enarratio in psalmum 7, 1.*

³² *De Baptismo contra Donatistas, IV, 10.14.*

³³ *Enarratio in psalmum 54, 4.*

³⁴ *Sermo 73, 4* (hrv. prijevod Marijan Mandac: Sv. AUGUSTIN, *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, Služba Božja, Makarska, 1993, str. 249).

³⁵ *Sermo 250, 2* (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 232-233).

³⁶ *Sermo 249, 2.*

³⁷ Vidi na pr. *Epistula ad Catholicos de secta Donatistarum* 18,46; *Contra Cresconium* III, 65,73-67,76.

³⁸ *Contra Gaudentium Donatistarum episcopum* II, 6,6.

³⁹ *Sermo 249, 2.*

⁴⁰ *Contra Epistolam Parmeniani*, II, 6,11.

⁴¹ *Sermo 249, 2.*

1.4. Od tolerancije do strpljivosti

Podnošenje zlih ipak ne znači da se odobrava stanje grijeha u kojem se ti pojedinci nalaze ili da se podržava zlo koje oni mogu uzrokovati. Dapače on kaže da ovo unutarcrkveno podnošenje ide skupa s razilaženjem u stavovima⁴² i ne može biti bez duševne muke.⁴³ Ta se situacija podnosi kako se ne bi ugrozilo dobro, jer je kukolj nemoguće odstraniti a da se ne ugroži žito, i posebno kako bi se sačuvalo jedinstvo Crkve i mir⁴⁴ što predstavlja još veće dobro. Podnošenje jednih drugima u Crkvi je potrebno zbog jedinstva i u ljubavi⁴⁵ i ta je “snaga tolerancija koja čuva jedinstvo predoznačena preko katrana” kojim je Noa premazao korablju iznutra i izvana “baš jer zle moramo tolerirati unutra i vani kako ne bismo uništili mir”.⁴⁶ Korablja također predstavlja Crkvu i vidimo da tolerancija u njoj ima odlučujuću ulogu i od nje također zavisi i njen opstanak. Čak i slučaju da je došlo do raskola tolerancija je opet jedan od glavnih putova izgradnje jedinstva jer se bez nje ne može razgovarati.⁴⁷

Da bi im olakšao podnošenje, Augustin se obraća dobrima tražeći da ne budu “tužni zbog pomiješanosti s pljevom” jer je to stanje ograničeno u vremenu, a ne vječno, a s druge strane teret pljeve lagan je jer je Bog vjeran i dozira ga prema snagama svakog pojedinca,⁴⁸ zato treba izdržati i ustrajati do kraja te tako postići spasenje.⁴⁹ Pljeva su loši kršćani koji svojim ponašanjem uzrokuju sablazni kod drugih vjernika i nju je podnositi zahtjevnije negoli one koji su izvan Crkve.⁵⁰

⁴² *Epistola 108, 3,9.*

⁴³ *In evangelium Ioannis, 61, 1.*

⁴⁴ *Epistola 51, 2.*

⁴⁵ *Epistola 44, 5,11.*

⁴⁶ *Epistola ad Catholicos contra Donatistas, 5,9.*

⁴⁷ Tako Augustin za sebe kaže “Tvoje plemstvo je primijetilo našu strpljivost za vrijeme beskrajnog čitanja pisma” (*Gesta collationis carthaginiensis, III, 264*). Na to se i izričito znaju pozivati i njegovi protivnici kao arijanac Maksimin: “Također... i ti i tvoji pokažite strpljivost, kako bih mogao odgovoriti na tvoje govore, na isti način kako si ti odgovorio na naše” (*Collatio cum Maximino arianorum episcopo, 15,1*).

⁴⁸ *Sermo 223, 2* (hrv. prijevod *Govori 1, str. 196*): “Neće dopustiti da budemo kušani povrh onoga koliko nam je moguće: uz kušnju će odrediti i kraj te ćemo moći podnijeti.”

⁴⁹ *Sermo 233, 2* (hrv. prijevod *Govori 1, str. 232*).

⁵⁰ “(Pljevu) treba najstrpljivije podnositi do posljednjega vijanja” *De Catechizandis rudibus, 27,54* (hrv. prijevod Marijan Mandac: Sv. AUGUSTIN, *Poučavanje neupućenih*, Služba Božja, Makarska, 1988., str. 178).

Krist je postavio ovakvu toleranciju na čvrste temelje kako “dobri ne bi mislili da će ostati zaraženi jer su pomiješani”.⁵¹ Potreba za tolerancijom traje dok postoji ovaj svijet jer je zlo neizbježno. Zato je tolerancija kršćanska dužnost⁵² i “zakon ljubavi” koji spašava jedinstvo Crkve.⁵³ Cilj za kojim se ide dobro je iako on u svojoj realizaciji, s naše strane, zna uključivati i velike muke. Ono što je odlučujuće jest da to Bog hoće ili bolje reći dopušta “u primjeru se Božje strpljivosti krije lijek; Bog je odredio da će do kraja pripuštati iskušenja”.⁵⁴ Zato valja biti miran u stanju pomiješanosti s kukoljem bez obzira što njega ima više od žita, ne prepuštajući se nikakvoj tjeskobi.⁵⁵ Božje odluke valja prihvaćati s povjerenjem jer on traži samo dobro pa i onda kada su, kao i ova, zahtjevne i pokrivaju cijelu povijest. “Uza sve to najmilosrdniji Bog strpljiv je s bezbožnim ljudima. Pruža im mogućnost za pokoru i popravak... Tako vježba i svojim primjerom oblikuje našu strpljivost. Po Bogu spoznajemo kako nam strpljivo valja podnositi zle.”⁵⁶ Očito je da Augustin nema nikad na umu puko podnošenje i nemoćno toleriranje zla, nego je to za njega put krjeposti strpljivosti u kojem možemo nasljedovati Boga i napredovati u savršenstvu.

2. DOSTUPNA RJEŠENJA

2.1. Razlučivanje

Kršćanin tako ne živi izvan stvarnosti, nego drži širom otvorene oči i zna lučiti situacije i razlikovati osobe što pretpostavlja kako jakost tako i razboritost. Nikako dakle ne može doći do pomutnje, izjednačavanje pravednika s nepravedicima ili zamjene teza. Zato “se ne smije napustiti dobre zbog zlih, nego se naprotiv trebaju tolerirati zli zbog dobrih”.⁵⁷ Na temelju rasuđivanja onda se zauzimaju odgovarajući iznijansirani stavovi otkrivajući “i koga ljubiti, i koga tolerirati, i koga izbjevat” pa se tako

⁵¹ *Epistola 105*, 5,16.

⁵² *Enarratio in Psalmum 98*,12; *Epistola 43*, 8,22-23.

⁵³ *Epistola 108*, 3,11.

⁵⁴ *De Catechizandis rudibus*, 7,11 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 139).

⁵⁵ *Sermo 63/A*,1; *In Evangelium Ioannis tractatus 115*,2.

⁵⁶ *De Catechizandis rudibus*, 19, 31-32; 25,48 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 161; 174).

⁵⁷ *Epistola 93*, 4,15.

“pastira ljubi, plaćenika tolerira, a lopova izbjegava”.⁵⁸ Augustin zna vrijednost ispravnog identificiranja različitih kategorija osoba u zabludi jer od toga zavisi i definiranje odnosa i pomoći. Zato on, vezano uz prisposobu, osim općenitog poistovjećivanja kukolja skupa s lošim kršćanima i krivovjercima⁵⁹ pravi dodatna razlikovanja rezervirajući naziv kukolja samo za krivovjerce izvan Crkve⁶⁰ dok loše kršćane naziva pljevom,⁶¹ a raskolnike definira kao otpala ili pokvarena zrna žita.⁶²

Jasno da veća vlast u Crkvi znači i veću odgovornost za raspoznavanje, stoga je sposobnost identifikacije krivovjerstva potreban preduvjet za obnašanje takvih službi.⁶³ Istodobno i od onih koji se tek približavaju vjeri savjetuje da paze da se u Crkvi druže s dobrima, a ne s lošima i da se ne čude što je njihov broj velik.⁶⁴ “Postali ste Kristovi udovi. Stoga vas opominjem: za vas se toliko ne bojim zbog pogana, Židova i krivovjernika koliko zbog loših katolika. U Božjem narodu odaberite koga ćete nasljedovati. Htjednete li se povoditi za mnoštvom, nećete se naći među onim malim brojem što kroči uzanim putem.”⁶⁵ Toleriranje dakle ne traži i izlaganje samoga sebe opasnosti preko lakomislenog druženja s bilo kime, nego ide skupa s opreznim distanciranjem posebno kod onih koji su tek početnici u vjeri te nasuprot tome izgrađivanja bliskih odnosa i uzajamne solidarnosti s dobrima.⁶⁶ U pitanju je ni više ni manje nego vječno spasenje duše. Kukolj naime zbog svoje sličnosti sa žitom, što čini da ga se ne može razlikovati skoro sve do žetve, predstavlja sve one krivovjerce

⁵⁸ *Sermo* 137,5.

⁵⁹ *De Moribus Ecclesiae et de Moribus Manichaeorum* I,34,76; *Contra Gaudentium Donatistarum episcopum* II,5,5; *Sermo* 5,3,8.

⁶⁰ *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaum* 11,1; *Psalmus contra partem Donati* 184-187.

⁶¹ *Epistola* 93,9,33.

⁶² *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaum* 11,2. Na drugom mjestu pak i njih zove pljevom *Psalmus contra partem Donati* 184-187.

⁶³ *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaum* 11,7.

⁶⁴ *Sermo* 223, 1-2 (hrv. prijevod *Govori* 1, str. 195).

⁶⁵ *Sermo* 224,1 (hrv. prijevod *Govori* 1, str. 200).

⁶⁶ “Sjedini se s dobrima kada vidiš da s tobom ljube tvoga Kralja. Takvih ćeš naći mnogo ako i sam počneš biti takav... One koji još nisu pravedni moramo ljubiti da to postanu. Ali koliko žarče treba ljubiti ljude koji to već jesu?” *De Catechizandis rudibus*, 25,49 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 175).

koji glume da su kršćani te su stoga slika antikrista⁶⁷ i zvijeri iz Otkrivenja.⁶⁸

Razlučivanje je jednostavno nužno svakom kršćaninu u prvom redu da bi mogao opstati kao vjernik, a zatim da bi mogao rasti u dobru. Koliko je ovo Augustinu na srcu, pokazuje i činjenica da i onima koji se tek pripremaju za krštenje među najosnovnije pouke stavlja pripravu na suživot s pljevom unutar Crkve.⁶⁹ Uz to, bez ikakva lažnog stida ili ustručavanja, izrijeком navodi o kojim se tu ljudima radi razvrstavajući ih po njihovim grješnim djelima: “To su: neumjereni u pohotama trbuha i grla, raskalašeni, odani ispraznim ili nedopuštenim znatiželjama. Također su tu: zaljubljenici u priredbe, đavolske lijekove i proricanja, u sjaj i veličinu škrtosti i oholosti ili svaki životni oblik koji osuđuje i kažnjava zakon.”⁷⁰ Svjestan je da su sve to sablazni, koje su čak mnogo veće nego kod nekršćana, vidljive svima unutar Crkve pa tako i onima koji bi joj htjeli pristupiti. “Nije ti skriveno da mnogi koji se nazivaju kršćanima čine zla koja ukratko navedoh. Također ti je poznato da katkad možda i gore čine ljudi za koje znaš da se zovu kršćanima.”⁷¹ Još gore je da se ne ostaje samo na zlim djelima, nego se razvija njihova apologija i želi uvući i druge. “Kada, prema tome, budeš vidio da mnogi ne samo navedeno čine, već također brane i savjetuju, drži se Božjeg zakona. Ne slijedi ljude što ga krše. Nećeš biti suđen po njihovu primjeru, nego po Božjoj istini.”⁷² Razlikovanje omogućuje da se zle prepozna skupa s njihovim djelima, zauzme potrebni odmak i nastavi živjeti prema primljenoj Objavi posebno držeći se dekaloga i Evanđelja. No zato treba ostati budan jer san slugu iz prisposobe o kukolju označuje upravo “neznanje”, “nestručnost” i “nemar” kršćana.⁷³

⁶⁷ *Contra Adversarium Legis et Prophetarum* II, 12, 40.

⁶⁸ *De Civitate Dei* XX, 9, 3.

⁶⁹ *De Catechizandis rudibus*, 7, 11; 17, 26; 14, 21 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 139-140; 157; 152).

⁷⁰ *De Catechizandis rudibus*, 27, 55; 25, 48; 7, 11 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 178, 174, 139).

⁷¹ *De Catechizandis rudibus*, 25, 48 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 174).

⁷² *De Catechizandis rudibus*, 25, 48 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 175).

⁷³ *De Fide et Operibus* 19, 35.

2.2. Disciplinske mjere

Toleriranje zlih nije jedino rješenje, nego treba i izravno reagirati u sprječavanju zla. Augustin tu, sa snažnim osjećajem za realnost, pravi jasno načelno razgraničenje: "Neka čovjek ispravlja milosrdno ono što može; ono pak što ne može ispraviti neka strpljivo podnosi."⁷⁴ Dakle u nekim slučajevima, kao što je to nepoznato zlo ili izgledno ugrožavanje većeg dobra kao što su mir i jedinstvo Crkve, treba podnositi zločinca, a u nekim drugim kad se procijeni da je to moguće, treba intervenirati kako bi ih se navelo na popravak.

Ostaje odgovornost svakoga posebno onih koji imaju vlast, a to su u Crkvi u prvom redu biskupi, da trebaju paziti na pravovjerje i stegu primjenjujući primjerene sankcije svaki put kada je to potrebno.⁷⁵ Doista toleriranje zlih nikako nije "radi kvarenja nauka ili radi raspuštanja stege".⁷⁶ "Ako si pravi sudac, ako si primio vlast, služeći se crkvenom uredbom, ako je optužen u tvom prisustvu, ako je uvjeren od autentičnih dokumenata i istinskih svjedoka, kazni, prekoravaj, izopćuj, lišavaj službe" zato jer tolerancija uključuje i budnost "kako disciplina ne bi ostala neaktivna".⁷⁷ Ovdje su sadržani svi elementi jednoga pravednoga procesa: nadležna vlast, djelovanje u skladu sa zakonom, dokazana krivica okrivljenika na temelju vjerodostojnih svjedoka i dokumenata. Tek kad je sve to ispunjeno, odmjeruju se sankcije u Crkvi. Svaka kazna pa i ona najteža, što je vrlo značajno, treba ići i za dobrom okrivljenika "sa željom da ga se ozdravi, a ne s mržnjom onoga koji ga želi ubiti". Uz to treba misliti i na sve druge na koje će to utjecati kao i na opće dobro. To znači da treba paziti u načinu na pravilnu mjeru i prikladno vrijeme kako se ne bi "naudilo miru Crkve, u kojoj treba imati maksimalnu brigu za žito".⁷⁸ Ukratko, vrijedno je pokazati razboritost koja će uskladiti različita dobra koja se tu prepleću. Augustin to sažimlje u preporuku "da se ne zanemari niti strogoća stege u čuvanju jedinstva, a niti, zbog manjka mjere u represiji, raskine

⁷⁴ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2. 15.

⁷⁵ Tako ih on zna poistovjetiti i sa slugama iz prisposode što pokazuje koliko im veliku ulogu određuje. *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaeum* 11,1.

⁷⁶ *De Fide et Operibus*, 27,49.

⁷⁷ *Sermo* 164,7,11.

⁷⁸ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,15.

veza društva”.⁷⁹ To još podrobnije razrađuje kad kaže: “Neka se čuvaju kod korištenja sankcija svakog pretjerivanja, a u opraštanju svakog manjka. Nek ne kažnjavaju ako ne služi za bolje, nek ne budu popustljivi ako se može okrenuti na gore.”⁸⁰ Primjena je ovih jasnih načela zahtjevna i traži snažni osjećaj za pravu mjeru i vrijeme te stavlja veliku odgovornost na leđa nositelja vlasti.⁸¹

Vjernici kao dobri sinovi Božji “krotki i ponizni, ljubiti će ne samo njegove utjehe”, nego “znat će tolerirati i njegove kazne”.⁸² “Osim liječničkih propisa treba tolerirati bol kirurškog reza.”⁸³ Svakako, tolerancija nije zadnja i najveća vrijednost, kako bi to htjeli neki naši suvremenici, pa stoga ne može biti ni opravdanje za laksizam i raspuštenost bilo moralnu bilo doktrinarnu.

2.3. Pogled vjere

Vjera omogućuje ispravno prosuđivanje jer se izdiže iznad čisto zemaljske perspektive do vječne, tješi pravednika i razbija mu sumnje. “Kažeš da drugi grješno živi i da je sretan. Varaš se. Nesretan je. Tim je nesretniji što sebi više utvara da je sretan. Ludost je što ne spoznaje svoju bijedu. Kada vidiš kako se čovjek smije u ognjici, oplakuješ ga kao onoga tko mahnita. Što ti je obećano, još nije došlo. Čovjek koji se pričinja sretnijim, hrani se vidljivim i vremenitim dobrima. Ona ga vesele. Ali ih on nije ni donio niti će ih ponijeti. Gol je došao i ‘gol će otići’ (Job 1,21). S krivih je radosti prešao na istinske boli. Što je pak tebi obećano, još se nije obistinilo.”⁸⁴ Presudan je konačni ishod koji donosi zagrobni život u vječnosti u kojem se na koncu očituje kako

⁷⁹ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,15.

⁸⁰ *De ordine*, II, VIII, 25.

⁸¹ Augustinov nedostatak na koji ukazuje R. BERTACCHINI jest što on, u skladu sa svojim shvaćanjem društvenog poretka, predviđa samo sankcije podređenih “odozgo”, a ne i mogućnost popravljivanja nadređenih “odozdo” (*Agostino e la Via Unitatis*, Editrice Domenica Italiana, Napoli, 2004, str. 231; 242-243). Mišljenja smo ne samo da je Augustin dijete svoga vremena, nego da se svjesno opredijelio za ovakvo rješenje imajući u vidu veće dobro to jest manje zlo. Uostalom ni današnja demokratska uređenja nisu postigla da stvarno svi budemo jednaki pred zakonom, nego i dalje vrijedi u mnogočemu ona rimska poslovice “quod licet Iovi non licet bovi”.

⁸² *Sermo 157*, 2.

⁸³ *Sermo 278*, 4.

⁸⁴ *Sermo 250*, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 232).

dobro biva nagrađeno, a zlo kažnjeno. U međuvremenu se sada pak traži pouzdanje u Boga koje može dati samo vjera.

Bog nije odgovoran za zlo niti mu ono može ikako nauditi.⁸⁵ Zlo je uzrokovano slobodnom voljom stvorenja, koji onda za njega snose i odgovornost. Zbog toga Augustin pobija manihejsko dualističko tumačenje prisposode o žitu i kukolju ukazujući na odgovornost slobodne volje stvorenja za postojanje zla, a Bog ga u svojoj svemogućnosti dopušta ne dopuštajući mu da u konačnici učini štetu.⁸⁶ “Uopće se ne smije dvojiti da Bog čini dobro dopuštajući da se dogodi i poneko zlo. To pak pripušta iz pravedna suda. Sve je, jamačno, dobro što je pravedno.”⁸⁷ Dapače zlo ni ovdje na zemlji nema zadnju riječ nego Bog u svojoj svemogućnosti i samo zlo okreće na dobro.⁸⁸ “I ono što se naziva zlo, kada se kako valja rasporedi i stavi na vlastito mjesto, izvrsnije ističe dobro. Tako se dobro više dopada. Uspoređujući se sa zlim, postaje pohvalnije. Svemogući ne bi – to priznaju i nevjernici pišući da Bog posjeduje najvišu moć nad zbiljama – jer je najbolje biće ni na kakav način dopustio da se u njegovim djelima nađe išta zla kada ne bi bio tako snažan i dobar da i od zla čini dobro.”⁸⁹ Stoga je unatoč pojedinačnoj ružnoći grješnika cjelina svega stvorenog lijepa.⁹⁰ Augustin to primjenjuje i na pomiješanost dobrih i zlih: “Ne mislite da je bez svrhe prisustvo zlih u svijetu. Ne mislite da iz njih Bog ne izvlači ništa dobro. Zli živi ili da bi se popravio, ili da bi onaj koji je dobar preko njega bio stavljen na kušnju.”⁹¹ U slučaju Crkve Bog na poseban način vodi o njoj brigu pa su tako nečisti dio njegova spasenjskog

⁸⁵ “Đavao nije time nimalo naškodio Bogu što je sam pao ili čovjeka zaveo na smrt. Ni čovjek nije podnipošto umanjio istinu, vlast ili blaženstvo svoga Stvoritelja kada je po svojoj supruzi zaveden od đavla vlastitom voljom pristao na ono što je Bog zabranio.” *De Catechizandis rudibus*, 18,30 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 160).

⁸⁶ *Contra Felicem* II,2 (manihejska egzegeza) i II,3 (odgovor Augustina).

⁸⁷ *Enchiridion de Fide, Spe et Charitate*, 24,96 (hrv. prijevod Marijan Mandac: Sv. AUGUSTIN, *Rukovet*, Služba Božja, Makarska, 1990., str. 212).

⁸⁸ O podrijetlu i smislu zla kod Augustina vidi: IVAN TADIĆ, “Augustinovo poimanje zla”, *Filozofska istraživanja* 92 (2004.), str. 271-287.

⁸⁹ *Enchiridion de Fide, Spe et Charitate*, 3, 11 (hrv. prijevod *Rukovet*, str. 164).

⁹⁰ “...jer kao što je slika lijepa i s crnom bojom smještenom na svoje mjesto, tako je lijepa i sveukupnost stvari (ako je tkogod može pojmiti) čak s grješnicima, iako, kad se oni razmotre sami za sebe, njihova je ružnoća gnusobna” *De civitate Dei* XI, 23, 1. (hrv. prijevod Tomislav Ladan: AURELIJE AUGUSTIN, *O državi Božjoj*, sv. II, KS, Zagreb, 1995, str. 53).

⁹¹ *Enarratio in psalmum* 54, 4.

nauma i on im ne da izići iz zadanih okvira svoga promisla.⁹² Štoviše On sebi pridržava pravo i izravne intervencije radi njihova popravka već ovdje na zemlji.⁹³ “Bog zna dovesti u red duše koje ga napuste. Zna njihovom pravednom bijedom uresiti niže dijelove svoga stvorenja najprikladnijim i najpriličnijim zakonima svoga premudroga uređenja.”⁹⁴

U borbi s kušnjama koja dolaze preko zlih vjernici nisu prepušteni samima sebi, nego mogu i trebaju računati na djelotvornu pomoć Božju koja ih nikad ne napušta omogućujući im tako da postižu i nemoguće. “Doista ono što kod dobrih sve podnosi jest ljubav Božja, kao što je to kod loših svjetovna požuda. Ova ljubav je u nama djelo Duha Svetoga koji nam je darovan: stoga, kao što od njega imamo ljubav, tako od njega imamo i strpljivost.”⁹⁵ Zato dok ljubav ide svima, pouzdanje se stavlja samo u Boga.⁹⁶ Tada iako ne znamo ni kada ni kako, možemo biti sigurni u pobjedu: “Za Boga se neće nikad crvenjeti onaj koji ga ljubi. Boga je nemoguće pobijediti. On svoje ljubitelje čini nepobjedivima.”⁹⁷ Činjenica da omjer snaga ukazuje sasvim na suprotno ne treba izazvati uznemirenost jer je Bog onaj koji daje da manjina može nadvladati većinu.⁹⁸

⁹² Za ilustraciju koristi zgodu iz Starog zavjeta kada je Noa u korablju primio nečiste životinje bez ikakvih negativnih posljedica jer “nisu ušli kuda im se sviđalo, lomeći korito (compagine) korablje, nego, ostavljajući je netaknutom, kroz ista jedina vrata napravljena od graditelja”. Tako je i sa zlima u Crkvi čija su oni slika (*De Fide et Operibus*, 27.49). Na drugom mjestu postojanje krivovjercaca vidi kao priliku koju Bog daje dobrima da budu budni (*De Vera Religione* 8,15).

⁹³ “Čovjek, dakle, neka ispravlja s milosrđem ono što može; ono pak što ne može ispraviti, neka podnosi strpljivo, i nek plače i vapije s ljubavlju, dok Gospodin ili ne pročisti i ispravi iz visina, ili ne odgodi vrijeme za iskorjenjivanje kukolja i vijanje pljeve, do žetve” *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,15.

⁹⁴ *De Catechizandis rudibus*, 18,30 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 160).

⁹⁵ *De Patientia*, 23,20; 2,2. “Sveti, dakle, Božjim darom čine dobro. Zato se s pravom kaže da Bog djeluje.” *De Catechizandis rudibus*, 17,28 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 158).

⁹⁶ “Svoju nadu ne smiješ polagati ni u dobre koji idu pred tobom ili te prate na putu prema Bogu. Ni u sebe – makar koliko napredovao – ne smiješ stavljati nadu, već u onoga koji i prijatelje i tebe opravdava i takvima čini. O Bogu si siguran. On se ne mijenja. Nitko pak razborit nije siguran u čovjeka” *De Catechizandis rudibus*, 25,49 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 175).

⁹⁷ *De Catechizandis rudibus*, 25,49 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 175).

⁹⁸ “Ni to nas ne smije uznemiriti što se mnogi slažu s đavlom, a mali broj slijedi Boga. I žita u odnosu na pljevu ima neusporedivo manje. Seljak, ipak, zna što

2.4. Promicanje dobra

A što se tiče samih zlih oni nisu jednostavno nužno zlo koje se podnosi, već se tolerancija prema njima očituje kao krjepost strpljivosti koja, ugledajući se na Boga, iščekuje njihovo obraćenje⁹⁹ jer ne znamo kakvi će biti kasnije.¹⁰⁰ Iz toga proizlazi dakle i nada koja nikad ne odustaje od spasenja grješnika. Bog nas i tu daleko nadilazi jer on zna što će se dogoditi sa svakim pa i to da se neki zli neće promijeniti, ali svejedno u svome neizmjernom milosrđu im “uz to oprašta i omogućuje živjeti”.¹⁰¹ Augustin vrlo realno postavlja stvari: “Tko je predrag, dobar, neka podnosi zloga. Tko je loš, neka se povede za dobrim. Na ovome se gumnu mogu zrna iskvartiti i postati pljeva, ali i zrna mogu iz pljeve uskrsnuti. To se, moja braćo, svaki dan događa. Ovaj je život pun muka i utjeha. Svaki dan padaju i propadaju koji su se pričinjali dobri. Koji se pak doimahu zli, obraćaju se i žive.”¹⁰⁴ Nitko dakle ne može znati što ga čeka niti kako će se postaviti u različitim kušnjama. Radikalni preokreti mogući su u svakom trenutku i zato se do kraja ne može znati konačni ishod pojedinog života. «I mi sada moramo čuti: ‘Stoga tko misli da stoji, neka se čuva da ne padne’” (1 Kor 10,12).¹⁰² Čovjek je doista slab i ne može sa sigurnošću garantirati ustrajnost u dobru, a isto tako moguće je do zadnjeg trenutka ostaviti zlo i promijeniti život. Ovo nije politički način razmišljanja koji razmišlja o pridobivanju što većeg broja pristaša, nego istinska pastirska skrb za svaku pojedinu dušu. Bog sam uostalom želi spasenje bezbožnika, a ne propast.¹⁰³ Mi svakako ne možemo znati niti predvidjeti što će se s kim događati i kakav će biti konačni rezultat pojedinog života. Uostalom krivo zaključujemo već i u sadašnjosti jer “ponekad prema ljudskom sudu neki se smatraju za dobro žito, dok su loša trava; drugi naprotiv se

će učiniti od ogromne gomile slame. Tako ni Bogu ništa ne znači grješničko mnoštvo. Zna što će se s njime da se upravljanje njegovim kraljevstvom ne remeti niti kalja bilo s koje strane. Ne smijemo držati da je đavao pobijedio ako je sebi mnoge privukao. Sve ih može nadvladati manjina.” *De Catechizandis rudibus*, 19,31 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 160).

⁹⁹ *De Patientia*, 1,1; *De Catechizandis rudibus*, 26,50 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 176).

¹⁰⁰ *De Catechizandis rudibus*, 19,32. (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 161).

¹⁰¹ *De Catechizandis rudibus*, 19,32 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 161).

¹⁰² *Sermo 73*, 4 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 249).

¹⁰³ *Sermo 223*, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 196).

smatraju za korov, a ustvari su dobro žito”.¹⁰⁴ Zato prosudbu treba prepustiti Bogu koji će to proglasiti u za to određeno vrijeme.

Pomiješanost donosi dvostruko dobro. Pruža šansu zlima da se ugledaju na dobre, okoriste Božjom strpljivošću i opomenama, koje im je potrebno upućivati, i kao rezultat svega obrate i postanu zrnje.¹⁰⁵ Dobri pak sa svoje strane podnoseći zle mogu sve to imati u vidu i ići za tim ciljem. U isto vrijeme međutim imaju priliku i raditi oko vlastitog napretka odstranjujući zlo kod sebe “to jest ne prihvaćajući kod sebe samih ono što prekoravaju u ponašanju drugih”.¹⁰⁶ Bog doista tolerira zle kako bi tako dobre stavio na kušnju i “priveo obraćenju”¹⁰⁷ te stoga oni služe za njihov napredak.¹⁰⁸ Konkretno Bog tako “vježba i učvršćuje vjeru i razboritost svojih odabranika” kao i njihovo “strpljenje” i “milosrđe”.¹⁰⁹

Prisposoba o žitu i kukolju, ukazuje Augustin, usko je vezana s prisposobom o sijaču koju također nalazimo kod Mateja (13, 3-23) neposredno prije. Doista sve ono “gdje sjeme ne napreduje, to je: put, kamenita podloga i trnovito tlo. To je kukolj. U drugoj uporedbi primiše novo ime.”¹¹⁰ To se odnosi ne samo na zle, nego i na dobre i zato sve poziva da se promijene. “Neka vam srce ne bude kruto. Zbog toga Božja riječ brzo propada. Neka vam zemlja ne bude tanka. Tu se ne zadržava duboki korijen ljubavi. Ne gušite svjetovnim brigama i pohlepama dobro sjeme koje naš trud za vas sije.”¹¹¹

Ukratko zli su pozvani da postanu dobri, a dobri da postanu bolji¹¹² i baš njihov suživot pruža obilje prilika za to jednima i drugima. U skladu s time gledano u cijelini i sama Katolička crkva tako napreduje jer “razbijajući opsadu svojih protivnika već od početka, jačala je sve više, ne s odupiranjem, nego s

¹⁰⁴ *Sermo 73/A*, 1.

¹⁰⁵ *Sermo 223*, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 196); *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaem* 11,9.

¹⁰⁶ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,15.

¹⁰⁷ *De Scriptura sacra Speculum*, 333; *Enarratio in psalmum 54*, 4.

¹⁰⁸ *De vera religione* 27,50; *De Baptismo contra Donatistas* IV,9,13.

¹⁰⁹ *De Catechizandis rudibus*, 25,48 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 174).

¹¹⁰ *Sermo 73*, 2 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 247).

¹¹¹ *Sermo 73*, 3 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 248).

¹¹² *Sermo 250*, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 233).

podnošenjem”.¹¹³ Tako preko tolerancije kukolja ne samo da žito ne biva ugroženo, nego donosi i više roda.¹¹⁴

3. HOD PREMA ESHATONU

3.1. *Razdvajanje na posljednjem sudu*

Augustin precizira točan momenat odvajanja žita i kukolja. U tradicionalnom načinu nakon žetve, slijedila bi vršidba na gumnu, uglavnom uz pomoć konja, koji bi gaženjem odvojili plodove od stabljike. Stabljike ili slama zatim bi se skupile i odstranile, a onda bi slijedila faza vijanja. U njoj bi se žito bacala prema vjetru te ga se tako odvajalo od pljeve koju bi kao lakšu vjetar odnio dalje. Skupa s pljevom otpuhnuo bi se i kukolj koji je također lakši od žita. Dakle samo ovo je dugo iščekivani momenat odvajanja. Na koncu bi se onda čisto žito pohranjivalo u žitnicu. Stoga je vrijedno razlikovati “vrijeme žetve, vrijeme gumna i vrijeme žitnice, razborito i pažljivo”.¹¹⁵

Bogu je sve poznato tako u svakom trenutku zna tko gdje pripada. “Kristovo kraljevstvo nije u sebi podijeljeno. Jedino ljudi kušaju razdvojiti što je kupljeno cijenom Kristove krvi. Pavao kaže: ‘Gospodin zna koji su njegovi’... Ako ‘zazivatelj Gospodnjega imena’ želi da mu koristi Gospodnje ime, ‘neka odstupi od bezboštva’.”¹¹⁶ Bog bi već sada mogao učiniti i materijalno odjeljivanje, ali ne čini. Konačno stvarno razdvajanje dobrih i zlih može učiniti samo Bog “koji bez pogreške odlučuje” dok je čovjeku to neostvarivo.¹¹⁷ To će se zbiti nakon drugog Kristova dolaska i odnosi se na sve ljude, unutar i izvan Crkve, u skladu s istinom bez obzira na njihovu formalnu pripadnost. “Krist će doći u bljesku moći kao što se ranije udostojao doći u poniznosti ljudske naravi. Sve će pobožne odvojiti od bezbožnih. Neće ih odlučiti samo od onih koji uopće ne htjedoše u nj vjerovati, već i od ljudi koji u nj uzalud i neplodno vjeruju. Tima će dati svoje

¹¹³ *De agone cristiano*, 12,13.

¹¹⁴ “Non opprimitur zizaniis frumentum; immo per tolerantiam zizaniorum crescit fructus frumentorum” (*Enarratio in Psalmum 64,16*).

¹¹⁵ *De agone cristiano*, 12,13.

¹¹⁶ *Sermo 71*, 4 (hrv. prijevod *Govori 2. Evandjelje po Mateju*, str. 218).

¹¹⁷ *Sermo 223*, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 196). “Tko je zrno... neka se ne kuša svojom prosudbom tobože osloboditi pljeve.”

vječno kraljevstvo, a drugima vječnu kaznu s đavlom.”¹¹⁸ Dodatno se razjašnjuje da su anđeli, koji su s Bogom, zaduženi i ovlašteni za razdijeljivanje jer oni “ne znaju pogriješiti» dok su ljudi na zemlji takvi da lako mogu pogriješiti u prosudbi.¹¹⁹ Stoga ako oni uzmu stvar u svoje ruke izazvat će opustošenje u Crkvi.¹²⁰ Kao dobar psiholog Augustin uočava da pobude koje se kriju u pozadini ovog htijenja treba pročistiti pa ih bez ustručavanja iznosi na vidjelo. Pronalazi uvrijeđenost, srdžbu, žurbu i teško podnošenje.¹²¹ Treba dakle svjesno prihvatiti muku te ustrajno i mirno primjenjivati toleranciju s pouzdanjem u Boga. Najkraće rečeno: “Bog nije izgubio moć, ali od tebe traži pokoru.”¹²²

422

Dugotrajno iščekivanje može biti iscrpljujuće, ali nikad se ne smije gubiti nada. Muka podnošenja doista bit će okončana na kraju vremena kada u njegovoj žitnici, koja je slika raja, više neće postojati zlo pa se više neće imati ni što tolerirati¹²³ jer će on pljevu uništiti neugasivim ognjem.¹²⁴ “Tada će se okupiti sveti. Krivovjernih razdioba i rascjepa više neće biti. Vladat će mir. Također će se ostvariti savršeno jedinstvo. Niti će tko biti više ni manje.”¹²⁵ Jedan od znakova koji se mora ispuniti po kojem ćemo znati da je vrijeme blizu jest proširenost evanđelja po cijelom svijetu.¹²⁶

Razdioba je dakle potrebna i dapače neupitna, ali je odgođena i rezervirana za anđele.¹²⁷ Sporno je jedino čekanje. Objašnjenje koje se daje sljedeće je: “Najprije se pruža milosrđe. Tek se potom obavlja sud. Rastava će se zbiti na suđenju... Ovo

¹¹⁸ *De Catechizandis rudibus*, 24,45 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 172).

¹¹⁹ *Sermo* 73, 4 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 249).

¹²⁰ *Sermo* 73, 4 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 249).

¹²¹ “Domaćinove su se sluge uvrijedile videći mnogo kukolja na njivi zasijanoj dobrim sjemenjem... Kaza što se, sluge pune žara, žurite? Vidite u žitu kukolj. Vidite zle kršćane među dobrima. Htjeli biste zle iščupati. Odmarajte se: nije vrijeme žetve. Neka dođe i neka vas zatekne žitom. Što se srdite? Zašto teško podnosite zle pomiješane s dobrima? Mogu s vama biti na njivi, u žitnici neće biti.” *Sermo* 73, 1 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 247).

¹²² *Sermo* 73, 3 (hrv. prijevod *Govori 2. Evanđelje po Mateju*, str. 248).

¹²³ *Sermo* 88, 18,19.

¹²⁴ *Sermo* 223, 2 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 196).

¹²⁵ *Sermo* 250, 3 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 234). Vidi također *Sermo* 270,7 (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 297).

¹²⁶ *Epistola ad Catholicos contra Donatistas* 18,46; *De Civitate Dei* XX,21,3-4.

¹²⁷ *Sermo* 73/A, 1.

je razdoblje doba pokore.”¹²⁸ Ono što se može i treba učiniti, a što nije malo, jest “kad netko ne uspijeva udaljiti zle iz skupa Crkve, ako ukloni od sebe zlo, ne miješa se s njima u srcu, i tako, ne samo da se ujedinjuje duhovno s dobrima, nego se odvaja duhovno, od zlih”.¹²⁹ Drugim riječima konačnom materijalnom razdvajanju, pridržanom Bogu, ovdje na zemlji treba prethoditi duhovno razdvajanje za koje je odgovoran čovjek.¹³⁰

3.2. Štetnost rigorizma

Dok Augustin dakle zagovara toleranciju prema kukolju to jest zlima, donatisti se postavljaju sasvim oprječno zalažući se za posvemašnju netoleranciju što ih onda dovodi do suprotstavljanja Crkvi i raskola. Na taj se način izlažu velikoj pogibelji jer odjeljujući se prije žetve riskiraju da ostanu izvan žitnice i da ih pojedu ptice prije negoli se vrte nazad¹³¹ ili da ih opustoši plamen.¹³² Zato na pitanje: “A kako mogu tolerirati, ti kažeš, onog za koga znam da je izopačen?” Augustin odgovara bez uvijanja: “Zar ne bi bilo bolje da prihvatiš njega radije nego da isključiš sebe?”¹³³

Donatističko tumačenje u svojoj primjeni dodatno se radikalizira dovodeći do odbacivanja samog krštenja koje se dobiva u katoličkoj Crkvi i prakse novog krštenja. Razlog je jer sve sakramente proglašavaju ništavnima ako ih je udijelio nedostojan službenik to jest ako su se dogodili u krilu Crkve gdje je stanje pomiješanosti zlih i dobrih. Augustin pak ističe ono bitno što povezuje kao što je zajedništvo sakramenata koji su i kod njih valjani inzistirajući posebno na osudi ponovnog krštenja. Kukolj iako djeluje kao rak unutar crkve ipak ne dovodi u pitanje valjanost sakramenta krštenja¹³⁴ ni unutar kao ni izvan Crkve jer bi to inače, u ovom drugom slučaju, značilo pridavanje veće moći đavlu nego Kristu.¹³⁵

¹²⁸ *Sermo 250, 2* (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 233).

¹²⁹ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 1.2.

¹³⁰ *Sermo 88, 18, 19.*

¹³¹ *Enarratio in psalmum 25, II, 5.*

¹³² *Sermo 223, 2* (hrv. prijevod *Govori 1*, str. 196).

¹³³ *Sermo 164, 7, 11.*

¹³⁴ *De Baptismo contra Donatistas IV, 12, 18.*

¹³⁵ *De Baptismo contra Donatistas IV, 9, 13.*

Ali jednako upozorava da “krivovjernici i raskolnici – iako priznamo da imaju Kristovo krštenje – ne primaju Duha Svetoga ako se po zajedništvu ljubavi ne drže sveze jedinstva”.¹³⁶ Dapače svaki onaj koji se ili «nepokajanim srcem opire crkvenom jedinstvu gdje se u Duhu Svetom ostvaruje oproštenje grijeha» ili se odvojio “od svoje zajednice” griješi protiv istog Duha hulom i ne može zadobiti oprost iako donosi “Kristova otajstva” i sabire jer “tko, naime, ne skuplja s Kristom, na bilo koji način skupljao pod njegovim imenom, nema Duha Svetoga”.¹³⁷

Neodrživost krajnje isključivosti u zbilji svjedoče i sami donatisti svojom nedosljednošću jer onda pokazuju toleranciju da bi izbjegli raskol unutar sebe kada se radi o očuvanju jedinstva u vlastitim redovima.¹³⁸ Što znači da tada priznaju i primjenjuju logiku biranja manjeg zla.

3.3. Isključenje kao krajnja mjera

Ne slažemo se s mišljenjem da Augustin daje “usiljenu egzegezu prisposobe o kukolju” ako predviđa i mogućnost odstranjenja kukolja u slučaju da nema opasnosti za pšenicu.¹³⁹ On jednostavno daje valjano tumačenje jer navedena prisposoba nema nakanu pokriti sve moguće varijante postupanja prema grješnicima i treba je promatrati u kontekstu cijeline Kristova učenja i djelovanja. Augustin, kao vrstan poznavatelj Svetog pisma ukazuje da u njemu postoji dvojak i naizgled proturječan pristup: s jedne strane traži se tolerancija prema zlima, a s druge se traži njihovo iskorjenjivanje što posebno Isus sažimlje kad traži da se radi spašavanja tijela odstrani bolestan ud (cf. *Mt* 5,29-30).¹⁴⁰ Ne djelovati tada bio bi težak grijeh propusta koji bi ugrozio sam opstanak Crkve bilo na lokalnom bilo na općem planu. Stegovne mjere kod pojedinih jakih zabluda nisu više dostatne, nego preostaje jedino ona krajnja odvajanja njihovih

¹³⁶ *Sermo* 269, 2 (hrv. prijevod *Govori* 1, str. 286).

¹³⁷ *Sermo* 71, 36 (hrv. prijevod *Govori* 2. *Evandjelje po Mateju*, str. 240).

¹³⁸ To je na primjer slučaj Otata (*Epistola* 87, 4)

¹³⁹ TOMISLAV ZDENKO TENŠEK, “Religijski pojam tolerancije u patrističko doba”, *Društvena istraživanja*, 2 (22) 1996, 393.

¹⁴⁰ *De Fide et Operibus* 2,3-3,3.

nositelja.¹⁴¹ “Trebalo je – kao što je i to prorekao Gospodin – lozu obrezati i iz nje odstraniti neplodne mladice (Iv 15,2). Otuda su mjestimice nastala krivovjerstva i raskoli. Pod Kristovim se imenom tražila vlastita, a ne Kristova slava. Zablude su i raskoli sve više i više mučili Crkvu. Iskušavali su i osvjetljavali njezin nauk i strpljivost.”¹⁴² Iskorjenjivanje zabludjelih moguće je učiniti prije žetve jedino ako se radi o krajnjoj nuždi svjesni da će to neminovno izazvati smutnju u Crkvi.¹⁴³ Augustin je svjestan da to nikad ne prolazi u tišini bez problema, već naprotiv da dobiva uvijek veliki publicitet. Stoga je potreban krajnji oprez nastojeći maksimalno smanjiti eventualnu štetu. U prvom redu treba misliti na zaštitu pšenice tako da se provjeri postoji li opasnost njenog ugrožavanja ili se ista može izbjeći, kako traži prispodoba. Ako je pak potrebno djelovati, tada Augustin postupa obzirno i promišljeno tražeći prethodno ispunjenje točno određenih uvjeta. “Evo: kada netko od braće, to jest od kršćana prisutnih u društvu Crkve, bude uhvaćen u grijehu koji zavrjeđuje osudu anateme, neka se nastavi samo ako ne postoji opasnost od raskola, i s ljubavlju koju nam je Apostol naložio drugdje, kazavši: *Ne držite ga za neprijatelja, već ga prekorite kao brata*. Ne kažnjava se doista kako bi ga iskorijenili, nego kako bi ga popravili. Ako se on ne prizna grešnikom i ne popravi pokorom, on sam će tada izaći vani i odvojiti se vlastitom inicijativom iz zajedništva Crkve.”¹⁴⁴ Cilj nije kazna sama po sebi, nego ljubav prema bratu koja traži njegovo izbavljenje iz grijeha i preko ove krajnje mjere izopćenja. Dapače u pravilu je tada sam grješnik koji samoinicijativno izlazi kao što je to učinio Juda kojega u tome nasljeđuju donatisti.¹⁴⁵ “Ljubav treba graditi na samoj Božjoj strogosti koja najspasonosnijim strahom potresa smrtnička srca”.¹⁴⁶

¹⁴¹ *Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas* 1,1; *Contra adversarium Legis et Prophetarum* II,12,41-42.

¹⁴² *De Catechizandis rudibus*, 24,44 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 171).

¹⁴³ *In Evangelium Ioannis tractatus* 61,1.

¹⁴⁴ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,13.

¹⁴⁵ *Enarratio in Psalmum* 40,8; *Epistola* 76,2-3; *In Evangelium Ioannis tractatus* 61,1; 63,2.

¹⁴⁶ “Posebice se rijetko – ili čak nikada – ne događa da netko dođe i zaželi postati kršćanin, a da ga nije potresao nikakav strah od Boga” *De Catechizandis rudibus*, 5,9 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 136).

Da ne bilo nejasnoća, svjestan značaja pitanja, Augustin potanko razlaže cijeli postupak kojeg se treba držati u takvom slučaju. “Sam Gospodin, doista, kad je svojim slugama koji su htjeli pokupiti kukolj rekao: *Pustite neka oboje raste do žetve*, opravdao je to riječima: *Da ne biste sabirući kukolj iščupali zajedno s njim i pšenicu*. Time on želi kazati da, ako ova bojazan ne postoji, ako je posve sigurno da je dobro zrno čvrsto, a zlodjelo nekog pojedinca poznato i ako ga svi smatraju odvratnim tako da ili ne nalazi branitelje ili ne nalazi takve koji mogu izazvati raskol, onda ne treba drijemati strogoća u stegovnom postupku. U ovom slučaju, što se brižnije čuva ljubav prema bližnjem, to će djelotvornije biti kažnjavanje zloće. Ali ovo se može učiniti bez raskida mira i jedinstva i bez štete po žito, samo onda kada mnoštvo Crkve jest distancirano od zločina kažnjena s anatemom. Tada ono podržava nadređenog koji prekorava, a ne zločinca koji se opire; tada se mudro suzdržava da ima odnose s njime, dotle da čak ne jede skupa, motivirano ne osjećajem ljutnje prema neprijatelju, nego suzbijanjem brata. Tada grješnik biva obuzet strahom i ozdravljen sramom, kada, vidjevši se izopćenim od sve Crkve, ne uspijeva naći savezničko mnoštvo, s kojim se može radovati zbog svog zločina i grditi dobre.”¹⁴⁷ Dakle četiri uvjeta zajedno treba ispuniti i to: 1. procjena jakosti i izdržljivosti dobrih koja treba dati sigurnost da postupak neće uzrokovati njihovu propast; 2. da se ne otkriva tuđi grijeh koji je nepoznat, jer se tako ide protiv dobrog glasa bližnjega i širi se sablazan, nego se radi o stvari koja je prodrla u javnost i postala je općepoznata; 3. da postoji unutar crkvene zajednice jednodušno javno mnijenje osude iz kojeg će onda slijediti i složna potpora u provedbi kazne; 4. da prosudba odnosa snaga garantira mogućnost postizanja uspjeha i isključuje eventualne negativne posljedice za jedinstvo i mir. Sve se ovo svodi na to da se kazni počinitelja kada se radi o velikom i poznatom deliktu jedino onda ako je isključena mogućnost uzrokovanja drugog zla drugim osobama (na pr. sablazan) i zajednici (raskol). A i tada se to sve čini u nadi da će isključenje postignuti rezultat to jest ponovni povratak u Crkvu zabludjelog. Maksimalna opreznost i obzirnost koju Augustin ovdje pokazuje poštuje smisao prispodobe i razlaže ga na operativnoj razini. Slični logici

¹⁴⁷ *Contra Epistolam Parmeniani*, III, 2,13.

uvjeta koje postavlja za pravedni rat gdje nastoji uskladiti više vrijednosti: mir, razboritost, kršćansku ljubav i pravednost.¹⁴⁸

Afirmacija zahtjeva i vrijednosti tolerancije istodobno ide s promicanjem zahtjeva i vrijednosti zaštite zajednice i pomoći krivcu, kad i koliko je moguće, preko stegovnih mjera. Doista “na snazi je jednako tako kriterij da se pusti i tolerira grješnike koliko, nasuprot, kriteriju da ih se prekori, kazni, ne primi ili isključi iz zajedništva”.¹⁴⁹ Predviđa dakle ne jednu, već različite moguće mjere zavisno od osobe o kojoj se radi, težine prijestupa i onoga što je najbolje učiniti u određenoj situaciji.¹⁵⁰ Tu također dolazi do izražaja razboritost, koja bira uvijek veće dobro i manje zlo, te ključna uloga autoriteta koji preuzima i obnaša u cijelosti svoju zapovjednu odgovornost. Augustinova je veličina vidljiva posebno u osjećaju za mjeru i održavanje ravnoteže za što je trebalo veliko umijeće i mudrost. On tako uspijeva pronaći treći put, biblijski utemeljen, “stroge tolerancije” u borbi protiv “dviju suprotnih eklezioloških zabluda: s jedne strane malaksale tolerancije... s druge strane netolerantnog rigorizma”.¹⁵¹

3.4. *Silom do jedinstva*

Jedinstvo Crkve to jest briga za one koji su zalutali mora biti na duši svim vjernicima koji su pozvani da se oko toga zauzimaju u skladu sa svojim mogućnostima. Od žita se traži da uzme na svoja leđa kukolj i unese ga u Crkvu gdje će ga onda tolerirati nadajući se njegovu popravku.¹⁵² Ovo je evanđeoska poduzetna i požrtvovna ljubav dobrog pastira i milosrdnog samaritanca koja ne trpi indiferentnost ili pasivnost pred bližnjim u potrebi. Posebno to vrijedi za nevidljivo žito izvan

¹⁴⁸ FREDERICK H. RUSSELL, “Guerra” u: ALLAN D. FITZGERALD (ur.), *nav. dj.*, str. 804-806. Sv. Toma Akvinski prihvaća Augustinova načela (*S. th.* II-II q-40) i to će se iskristalizirati kao katolička nauka o “pravednom ratu” zamišljena s ciljem da opravda i omogućiti legitimnu obranu jednog naroda od drugoga. Vidi detaljnije A. ŽIVKOVIĆ, *Moralno bogoslovje, Božje i crkvene zapovijedi*, vol. III, Zagreb, Narodna tiskara, 1946., str. 285-297.

¹⁴⁹ *De Fide et Operibus*, 3,4.

¹⁵⁰ Izricanje kazni uvijek je u službi popravljavanja to jest bratske ljubavi. Vidi detaljnije: VITTORINO GROSSI, “Correzione”, u: ALLAN D. FITZGERALD (ur.), *nav. dj.*, str. 483-487.

¹⁵¹ G. LETTIERI, “Tollerare o sradicare? Il dilemma del discernimento. La parabola della zizzania nell’occidente latino da Ambrogio a Leone Magno”, str. 98-99.

¹⁵² *Enarratio in Psalmum 128*,7-8.

Crkve, među krivovjercima, za koje su u prvom redu pozvani biskupi da ih privedu preko svojih poziva i opomena.¹⁵³ Istu požrtvovnu i goruću ljubav vidi u pozadini prisile raskolnika od pravovjernih da se vrate u Crkvu.¹⁵⁴ To je za njega ustvari milosrđe prema donatistima.¹⁵⁵

Treba odmah istaknuti da je u vezi s ovim pitanjem Augustin doživio određenu evoluciju svoga stava i da on to sam priznaje. Željenu ravnotežu između laksizma i rigorizma nije uvijek lako držati, a posebno ne u izvanrednim situacijama kao što je to bilo u tom slučaju s donatistima. Augustin u određenom momentu odobrava upotrebu sredstava prisile prema donatistima od državnih vlasti čemu se prije protivio. Da bismo ispravno shvatili i vrjednovali promjenu do koje je došlo, potrebno je stoga detaljnije sagledati odlučujuće čimbenike. Prije svega treba imati na umu da se prisilno obraćanje odnosi samo na raskolnike, a ne na inovjerce ili pogane što znači da se odvija isključivo unutar kršćanstva pa se to vidi kao unutarobiteljsko pitanje.¹⁵⁶ Donatisti su stvarali ozbiljne društvene probleme podržavajući nasilje svojih sljedbenika circumceliona koji su kulminirali pokušajem ubojstva biskupa Maksimijana koji je jedva preživio i trebalo je spriječiti neredne što opravdava miješanje državnih vlasti. Augustin je osobno pokušao sva mirovna sredstva od razgovora, pisanja i zajedničkih susreta i rasprava gdje im je dokazao da su u krivu. Donatisti su, što nije za zanemarivanje, prvi tražili miješanje političkih vlasti. Sami plodovi primjene novih zakona dobri su jer se povratak u Crkvu događa u ogromnom broju.¹⁵⁷ U svjetlu svega toga Augustin nalazi i biblijsko utemeljenje takvog riješenja jer se Isus također koristio silom kod izгона trgovaca iz hrama.¹⁵⁸ I na koncu po njemu je čovjek “navadna životinja, i protiv loših navika nasilje može biti manje zlo”.¹⁵⁹

Neki ga zbog toga, kao P. Brown, napadaju kao onoga koji brani “pravo države da eliminira nekatolike” što ne odgovara istini jer se to u njegovim spisima nigdje ne nalazi, a osim toga

¹⁵³ *Epistola ad Catholicos contra Donatistas* 19,52.

¹⁵⁴ *Contra Gaudentium Donatistarum episcopum* I,37,50

¹⁵⁵ *Epistola* 93. S pitanjem prisile vezuje se upotreba druge prispodobe o uzvanicima na gozbu koja je tema za sebe.

¹⁵⁶ R. BERTACCHINI, *nav. dj.*, str. 172.

¹⁵⁷ R. BERTACCHINI, *nav. dj.*, str. 170-171.

¹⁵⁸ *Retractationes* I, 18,6.

¹⁵⁹ R. BERTACCHINI, *nav. dj.*, str. 171.

tadašnji zakoni, za takve slučajeve, “nisu predviđali osude na mučenje niti na smrt, nego samo na progonstvo i novčane kazne”.¹⁶⁰ Augustin je bio deklarirani protivnik nasilja i smrtnih kazni i to je dokazao u više navrata između ostalog i svojim zauzimanjem oko spašavanja života donatista kod građanskih vlasti¹⁶¹ ili izražavanjem uvjerenja da nijednom dobrom kršćaninu ne može biti drago što su krivovjerci osuđeni na smrt.¹⁶² Bez obzira na dotičnu promjenu mišljenja on nije nikad doveo u pitanje prvenstvo koje daje slobodnom izboru i povezanoj toleranciji u odnosima sa svojim protivnicima posebno kad se radi o vjeri. “Boga se štuje isključivo dragovoljno”.¹⁶³ Zato 396. pišući donatističkom biskupu Maksiminu izričito kaže da ne želi da itko postane katolikom pod prisilom državnih vlasti.¹⁶⁴ Međutim paralelno on se trudi iščitavati Božju volju pa tako u činjenici da se političke vlasti zalažu za pravovjere i progone krivovjerce vidi na djelu Božju providnost¹⁶⁵ i svemoguću milost kojoj se čovjek ne može oprijeti.¹⁶⁶ A u donesenim zakonima protiv donatista vidi stoga korisni strah koji uvjerava.¹⁶⁷ Naše je mišljenje da je Augustin, unatoč svemu, u ovoj delikatnoj situaciji ostao na visini izazova i da nije popustio pod pritiscima, nego je jednostavno našao nove primjene svoga načelnog stava.¹⁶⁸

¹⁶⁰ REMO PICCOLOMINI-NATALINO MONOPOLI, *L'attualità di Agostino. Commento alla lettera apostolica "Agostino d'Ippona" di Giovanni Paolo II*, Città Nuova, Roma, 2007, str. 106-107. R. BERTACCHINI mu na sličan način predbacuje da ne shvaća “doseg Isusova načina postupanja, i njegovu visoku ideju o demokraciji i po cijenu sukoba s upravljачkom, vjerskom i političkom klasom” (*nav. dj.*, str. 169). U vezi s tim dovoljno je reći da bilo koji oblik vlasti, pa i onaj najprosvjetljeniji kakvim se smatra demokracija, ne može opstati ako se odrekne korištenja sile kod sankcioniranja zločina poput onih koje su činili *circumcelliones*. Poštovati to i podržati kao sastavni dio društvenog uređenja sasvim je razumljivo, a sa stajalište vjere donekle je opravdano kao manje zlo. Kod Augustina je to još i sasvim u skladu s njegovim shvaćanjem da živimo u svijetu pomiješanosti dobrih i zlih gdje još ne mogu vrijediti u potpunosti zakoni “nebeskog Jeruzalema”.

¹⁶¹ REMO PICCOLOMINI-NATALINO MONOPOLI, *nav. dj.*, str. 107-108; 103-105. Vidi također i studiju: N. CIPRIANI, “La violenza nel pensiero di S. Agostino”, u: *Parole spirito e vita*, La violenza. Quaderni di lettura biblica, br. 37, 1998./1, str. 41-268.

¹⁶² *Contra Cresconium grammaticum Donatistam* III, 50, 55.

¹⁶³ *De Catechizandis rudibus*, 22,39 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 167).

¹⁶⁴ *Epistola* 23, VII.

¹⁶⁵ *Contra Cresconium grammaticum Donatistam* III,51,56.

¹⁶⁶ *Contra Gaudentium Donatistarum episcopum* I,24,27-25,28

¹⁶⁷ *Epistola* 93,5,17-19

¹⁶⁸ Za razliku od toga G. Lettieri drži da on, unatoč svim svojim naporima za održanje ravnoteže, u ovoj prigodi upada u “integralističku zabunu” G. LETTIERI, “Tollerare o sradicare?”, str. 101.

Sigurno da to nije najbolje rješenje međutim ako imamo na umu da je Augustin bio protivnik načela cilj opravdava sredstvo¹⁶⁹ te da se ovdje radi o biranju manjeg između dvaju zala onda mu ne možemo ne dati za pravo.

Tumačenje prisposobe o žitu i kukolju dobiva kod zrelog Augustina još jednu dimenziju koja upotpunjuje dotadašnje. On je svjestan da je svaki kršćanin grješan i nesavršen¹⁷⁰ i da mu je život neodvojiv od patnji i kušnji.¹⁷¹ Primjereno tome nitko za vrijeme života nije do kraja žito, nego je dijelom i kukolj¹⁷² što onda uključuje stalnu nutarnju borbu.¹⁷³ Isto stanje pomiješanosti žita i kukolja koje Augustin nalazi prvo u svijetu pa onda i u Crkvi sada otkriva i na subjektivnoj razini.¹⁷⁴ Preobrazba u žito traje cijeli život i sam čovjek svojim silama ne može je izvršiti. Ta mu se situacija ostavlja kako bi bio svjestan sama sebe i svoje nedostatnosti i preko toga potrebe Božje milosti koja se daje iskorjenjujući kukolj onda kad se čovjek prizna grješnikom.¹⁷⁵ Pretenzija da čovjek može sam svojim silama u konačnici je zajednička donatistima, koji misle da mogu stvoriti čistu Crkvu, i pelagijancima, koji drže da mogu samozalaganjem ostvariti moralnu savršenost. Baš zbog ovisnosti o milosti svake zasluge razdvajanje žita i kukolja u Crkvi pridržano je Bogu.¹⁷⁶

3.5. Ljubav: cilj svih nastojanja

Augustin iako je bio vješt govornik, dobar političar i vrstan mislilac nadasve je bio kršćanin koji u ljubavi vidi sintezu i smisao svoga naučavanja i života.¹⁷⁷ U pripravi na krštenje

¹⁶⁹ R. BERTACCHINI, *nav. dj.*, str. 172 b., 505.

¹⁷⁰ *Sermo 47,17-18*

¹⁷¹ *Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthaëum 11,6.*

¹⁷² *Enarratio in Psalmum 42,4.*

¹⁷³ *Sermo 96,6-8.*

¹⁷⁴ Augustin se tako koristi slikom Jakova koji nakon borbe s anđelom ostaje šepav, tako zdrava noga postaje slika dobrih, a bolesna loših udova Crkve (*Sermo 5,6 i 8*). Kao što to vrijedi na općem planu, jednako vrijedi i na osobnom planu svakog kršćanina.

¹⁷⁵ *Enarratio in Psalmum 45,13*

¹⁷⁶ *Contra Litteras Petiliani III,2,3.*

¹⁷⁷ O Augustinovu shvaćanju ljubavi napisano je puno, ovdje spominjemo samo dva rada: GIOVANNI REALE, "Il concetto dell'amore e della croce in Agostino e il capovolgimento rivoluzionario di alcuni concetti-cardine del pensiero greco in generale e di Platone in particolare", u AGOSTINO, *Amore assoluto e "terza*

inzistira da se kao ono najvrjednije neofitima prenese ljubav.¹⁷⁸ “Postoji li veći razlog za Gospodnji dolazak nego je taj da Bog očituje svoju ljubav prema nama i da nam je snažno naredi? Dok, naime, još ‘bijasmo neprijatelji, Krist je umro za nas’ (Rim 5,6-9). Zbog toga je ljubav ‘svrha naredbi i punina zakona’ (Rim 13,10). Stoga se i mi moramo ‘međusobno ljubiti’. Kao što je Krist za nas ‘položio svoju dušu, tako smo i mi dužni polagati dušu za braću’ (1 Iv 3,16). Samome pak Bogu koji nas je ‘prvi ljubio’ (1 Iv 4,10) i ‘svoga jedinoga Sina nije poštedio, već ga predao za sve nas’ (Rim 8,32) moramo sada – uz pretpostavku da nam se ranije nije dalo da ga ljubimo – bez dosađivanja uzvratiti ljubav.”¹⁷⁹ Ono što propovijeda on potvrđuje životom što vrlo dobro ilustrira i činjenica da nije htio napustiti Hiponu, nego je dočekao smrt sa svojim pod opsadom barbara. Tako je njegovo služenje Crkvi na različite načine iz ljubavi prema Kristu i ljudima, posebno onima koji su mu bili povjereni kao biskupu, došlo do vrhunca.

U cijeloj kompleksnoj Augustinovo obradi teme o kukolju kršćanska je ljubav pretpostavka, ishodište i cilj ka kojem se ide. Bez nje se ne može razumjeti niti strpljivosti, niti podnošenje, niti tolerancija, niti razlučivanje, a niti ispravljanje i kažnjavanje. Na to pozivlje i vjernike kojima se obraća u različitim prigodama: “Potičemo vas, braćo, najvećma ne samo na uzajamnu ljubav, nego i na ljubav prema onima koji su vani, bilo da su još pogani pa još ne vjeruju u Krista, bilo da su od nas odijeljeni te s nama priznaju Glavu, ali su rastavljeni od tijela.”¹⁸⁰

To je prilika da se nasljeđuje Boga Oca i drži zapovijed ljubavi prema neprijateljima.¹⁸¹ Da ne bi bilo zabune ili

navigazione”, Rusconi, Milano, 1994, str. 7-68; R. BERTACCHINI, nav. dj., str. 135-147. Za daljnje produbljenje vidi bibliografiju na tu temu: MARIA BETTETINI, “Bibliografia sulla concezione agostiniana dell’amore negli ultimi cinquant’anni”, u: AGOSTINO, *Amore assoluto e “terza navigazione”*, Rusconi, Milano, 1994., str. 613-622.

¹⁷⁸ “Tu, dakle, ljubav stavi preda se kao cilj. Njoj usmjeri sve što govoriš. Što dakle pripovijedaš, tako iznosi da slušatelj slušajući vjeruje, vjerujući se nada i nadajući se ljubi.” *De Catechizandis rudibus*, 4,8 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 136); “Svako pojedinoj zbilji i svakome ispričanome činu moramo iznijeti uzroke i razloge. Dužni smo sve svesti na ljubav kao cilj.” (*ibidem*, 6,10 str. 138).

¹⁷⁹ *De Catechizandis rudibus*, 4,7 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 134).

¹⁸⁰ *Enarratio in psalmum 32*, 3, 29.

¹⁸¹ *Enarratio in psalmum 54*, 4; *De Catechizandis rudibus*, 22,39 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 168).

nedorečenosti, zavisno od toga pripadaju li Crkvi ili ne, razlikuje vanjske neprijatelje (pogani, Židovi, krivovjerci i raskolnici) i nutarnje (loši kršćani).¹⁸² Dakle, to su svi oni koji predstavljaju zapreke i kušnje kršćanima u postizanju najvećeg dobra - vječnog spasenja. Uz objektivne motive navodi i onaj subjektivni podsjećajući svakoga na njegovo osobno iskustvo Božjeg opraštanja koje mu je dopustilo da se ubroji među dobre.¹⁸³ Ljubav koja se ugleda u Boga najveća je moguća, a posebno je vrijedno da prema zlima bude milosrdna. Tu je primjerice i temeljna razlika kršćanskog razumijevanja prisposobe koje se zalaže za podnošenje zlih iz ljubavi i manihejskog koje to uopće nema u vidu.¹⁸⁴ Nije zanemariva ni činjenica da je upravo ljubav najsigurniji način preobrazbe grješnika u pravednika i zbog toga je Ivan apostol preporučuje "zbog grijeha koji se skrivaju u nama, pošto samo ljubav gasi grijeha"¹⁸⁵.

Primjereno navedenom zakonu ljubavi razlikovanje vrsta protivnika, prema zabludi ili grijehu, nije sa svrhom davanja etiketa ili podizanja ograda i zidova, nego baš naprotiv da se ustanovi kako im se približiti i kako im pomoći. "Svima, dašto, dugujemo istu ljubav. Ipak se, uza sve to, na sve ne primjenjuje isti lijek. Ista ljubav jedne rađa, s drugima je slabašna; ove nastoji izgraditi, druge se boji uvrijediti; prema jedinima se naginje, kod drugih uspinje; ovima je blaga, onima stroga; nije nikome neprijateljska. Svima je majka."¹⁸⁶ U perspektivi ljubavi, koja je kao krjepost sinonim jakosti, treba sagledati i kažnjavanje, u različitim oblicima, koje je njen neodvojivi izričaj. "Ne misli da voliš svoga slugu, kada ga ne tučeš; da voliš svoje djete, kada mu ne namećeš određeni način života; ili da ljubiš svoga bližnjega kada ga ne koriš. To nije ljubav, nego slabost. Ljubav neka bude požrtvovna u ispravljanju i oslobađanju od mana."¹⁸⁷ U tom je

¹⁸² *De Catechizandis rudibus*, 25,48; 27,55; 7,11 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 174; 178; 139).

¹⁸³ "Sama činjenica da Bog pošteduje zlikovce tjera i tebe da činiš isto, jer ti također, ako si dobar, to si zato jer si od zloga postao dobar! Jer kad Bog ne bi opraštao zlima, ni ti ne bi mogao sada doći pred njega i zahvaljivati. Pusti, dakle, da ukazuje milosrđe prema drugima onaj koji ga je ukazao prema tebi. Ne smije biti prepriječen put ljubavi zbog toga što si ti njime već prošao." *Enarratio in psalmum 54*, 4.

¹⁸⁴ *De moribus ecclesiae catholicae et de moribus Manichaeorum I*, 34,76.

¹⁸⁵ *In Epistolam Ioannis ad Parthos*, 7,6.

¹⁸⁶ *De Catechizandis rudibus*, 15,23 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 154).

¹⁸⁷ *In Epistolam Ioannis ad Parthos*, 7,11.

duhu i njegovo shvaćanje obnašanja vlasti, pa tako preporučuje nadređenima da se odnose prema podređenima kao prema članovima svoje obitelji i da svoju službu shvaćaju kao radosno služenje.¹⁸⁸

U slučaju raskolnika baš radi povezanosti u Kristu i njihova kršćanskog identiteta još konkretnije radi se o bratskoj ljubavi. “Žalimo ih, braćo, kao svoju braću. Htjeli – ne htjeli, braća su nam. Braća bi nam prestala biti onda kad bi prestala govoriti *Oče naš*.”¹⁸⁹ Ljubav je put do jedinstva i pri tome se ne treba obeshrabriti što oni odbacuju i ne priznaju to bratstvo i štoviše pravovjerne smatraju poganima koje treba ponovno krstiti.¹⁹⁰ Najveća ljubav iskazuje im se preko svesrdne molitve za njihov izlazak iz zablude: “Zaklinjemo vas dakle, braćo, samom dušom ljubavi, mlijekom kojim se hranimo i kruhom kojim se jačamo, zaklinjemo vas Kristom, našim Gospodinom, njegovom blagošću (vrijeme je da prema njima iskažemo veliku ljubav i preobilno milosrđe moleći Boga za njih, da im jednom dade zdravo shvaćanje da bi došli k sebi i osvijestili se, jer uopće nemaju što reći protiv istine: u njima je tek slabost zavisti koja je to nemoćnija što misli da je jača), zaklinjemo vas za slabe, za tjelesno mudre, za one koji su kao živine i puteni, a ipak su nam braća, za one koji iste sakramente slave – iako ne s nama, ipak iste; za one koji jedan *Amen* odgovaraju – iako ne s nama, ipak jedan; dušu ljubavi svoje izlijevajte za njih pred Bogom.”¹⁹¹ Augustin je svjestan njihovih slabosti i niskih pobuda koji im priječe da vide istinu i da obnove jedinstvo, ali to samo povećava njegovo zalaganje.¹⁹² To je doista istinska ljubav koja ne ide za idealiziranim fikcijama, već se uspješno nosi s bolnom zbiljom. Imajući u vidu da su donatisti dugo vremena bili većina a da je Augustin pripadao manjini, to je bio itekako veliki izazov.

U ljubavi se mire različiti vidovi stvarnosti koji tako često izgledaju nepomirljivi u jednoj većoj sintezi u kojoj nitko ne gubi,

¹⁸⁸ “Smatrajte za članove obitelji one nad kojima imate vlast. Smatrajte da ste u njihovoj službi tako da se stidite što imate moć nad njima i koristite se moći tako da vam bude drago da im služite.” *De ordine*, II, VIII, 25.

¹⁸⁹ *Enarratio in psalmum 32*, 3, 29.

¹⁹⁰ *Enarratio in psalmum 32*, 3, 29.

¹⁹¹ *Enarratio in psalmum 32*, 3, 29.

¹⁹² U pozadini krivovjersva otkriva preuzetnost i smionost pojedinaca koji su onda “krivo i netočno mislili goropadnom drzovitošću i tvrdoglavom nadutošću to i branili.” *De Catechizandis rudibus*, 8,12 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 141).

a posebno ne istina. “Ekumenska poruka Augustina iskazuje se u gorućoj želji za mirom i jedinstvom, u pouzdanoj i strastvenoj ljubavi prema istini, uvijek pobjeđujućoj: *tko pobjeđuje, nije doli istina a pobjeda istine je ljubav* (Serm 358,1).”¹⁹³ Između ostalog to znači ljubav prema zlima, ali ne i prema njihovim lošim djelima protiv kojih se treba boriti baš ljubeći njihove nositelje.¹⁹⁴ “Ne ljubi zabludu kod čovjeka, nego čovjeka: doista Bog je učinio čovjeka, zabludu je učinio sam čovjek.”¹⁹⁵ Pravednik treba ljubiti svoga neprijatelja kako radi njegova i svoga spasenja. U tome se može ugledati na liječnika koji “mrzi bolest”, a ljubi bolesnika, koji ga u tome stanju zna i zlostavljati.¹⁹⁶

434

Kršćanska ljubav ne samo da je Bogu ugodna i za one koji je prakticiraju izuzetna prilika za rast, već je učinkovita i kod zlih. “Nema većeg poziva na ljubav nego da nekoga presretnemo ljubavlju. Odveć bi bio krut duh koji ne želi uzvratiti ljubav iako joj nije htio biti začetnikom.”¹⁹⁷ Augustin je svjestan da jedino kad se tako kod neprijatelja probudi ljubav, riječi mogu imati učinka jer će biti primane u ljubavi.¹⁹⁸ Cijelokupno kršćansko djelovanje, daleko od svake pragmatičnosti i oportunitizma, treba se voditi i vrjednovati upravo ljubavlju koja treba biti uvijek prisutna. “Djelo je tek onda uistinu dobro kada ljubav rađa djelatnikovu nakanu te ako ono – vraćajući se, tako reći, svome polazištu – ponovno počine u ljubavi.”¹⁹⁹

ZAKLJUČAK

Tema je ne samo moderna, već i od presudna značaja za različite situacije s osobama problematična ponašanja kada nam se nudi tolerancija kao jedino rješenje. Uzajamna upućenost

¹⁹³ GIANCARLO CERIOTTI, *L'unità di Cristo secondo Sant'Agostino*, Città Nuova, Roma, 2009., str. 103.

¹⁹⁴ “Dobre dakle ljude nasljeđuj. Zle podnosi. Sve ljubi. Ne znaš što će biti čovjek koji je danas opak. Nećeš ljubiti njihovu nepravdu. Njih ljubi zato da prigrlje pravdu.” *De Catechizandis rudibus*, 27,55 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 179).

¹⁹⁵ *In Epistolam Ioannis ad Parthos*, 7,11.

¹⁹⁶ *In Epistolam Ioannis ad Parthos*, 8,11.

¹⁹⁷ *De Catechizandis rudibus*, 4,7 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 134).

¹⁹⁸ On drži tako da nije dovoljno čuti, nego da to treba spoznati u ljubavi pa se zato često koristi formulom “Neka shvati dobro vaša Ljubav što znače ove riječi.” (npr. *Enarratio in Psalmum 125*, 10).

¹⁹⁹ *De Catechizandis rudibus*, 11,16 (hrv. prijevod *Poučavanje neupućenih*, str. 147).

dobrih i loših, žita i kukolja, neizbježna je i štoviše prerasta u suživot. Prema Agustinu to onda traži realno sagledavanje i svjesno prihvaćanje drugih, koji predstavljaju prijetnju, tako da tolerancija postane krjepost strpljivosti. Kukolj ne predstavlja samo neprijatelje izvan Crkve, nego i loše vjernike u Crkvi koje treba prepoznati i ne nasljedovati ih. Kršćanska vjera omogućuje da se u misteriju postojanja zlih otkrije milosrdnog i svemogućeg Boga na djelu te tako izvuče dobro boreći se za vlastito i tuđe obraćenje. Znajući da se u tome može računati na Božju pomoć, nikad se ne gubi nada, ali se ujedno koriste i stegovne mjere kad je to moguće. U doticaju sa zlom nikad se ne smije djelovati protiv vlastite savjesti, a rad na suzbijanju zla i njegovih štetnih posljedica traži paralelno maksimalno zalaganje za spas zločinca. Pristup je pozitivan jer se uvijek, pa i u najtežim situacijama, traži afirmacija dobra i to višestruko (opće dobro, vlastito dobro i ono što je najzahtjevnije dobro onoga koji čini zlo). Zlo nema zadnju riječ i sve se može okrenuti na dobro ako se vjeruje Bogu te vlada sobom, ne popuštajući trenutačnim osjećajima, vodeći se razboritošću. Složenost suživota čini da je praktično u prvom planu toleriranje, a u drugom eventualno sankcioniranje pomirujući istinu i ljubav.

Augustina odlikuje realizam, ne idealiziranje niti bijeg u virtualni, zamišljeni svijet, nego suočavanje sa stvarnošću kakva jest. Na osnovi toga dobiva se pravi uvid u stanje. Rješenje se traži integralno. Što znači odlučan odmak od reduktivizma i nastojanje da se sagledaju svi aspekti problema kako naravni tako i nadnaravni. Pri tome se drži ekvidistancija od krajnosti rezigniranog pomirenja s postojećim stanjem s jedne strane i svojevrsnog puritanizma koji misli da je na zemlji ostvariva perfekcija s druge strane. Konačno razdvajanje žita i kukolja rezervirano je za posljednji sud i ne može se anticipirati jer čovjek nije kadar znati što će od koga biti i u što će se preobraziti. Zato nikakav rigorizam nije poželjan i lako dovodi do raskola, ali jednako tako ni laksizam. Potrebno je razborito držati ravnotežu između jedne i druge krajnosti ne libeći se ni isključenja kao zadnje mjere. Osim u svijetu i u Crkvi Augustin otkriva i na osobnom planu pomiješanost dobra i zla što mu ukazuje na nužnost računanja na milost. U konačnici kršćanska je ljubav mjera, polazište i cilj svih nastojanja i najsigurniji put preobrazbe grješnika u pravednika, a neprijatelja u prijatelja te stoga i izgradnje jedinstva.

TOLERANCE OF EVIL AT ST. AUGUSTINE ACCORDING TO
THE PARABLE OF THE WHEAT AND THE TARES

Summary

St. Augustine, in his reflection on unity and diversity, starts from a very concrete situation of a split with the Donatists, and his basis is the Gospel parable of the wheat and the tares. Unlike his opponents, who stand up for a pure community of good people and removing of all those who are not, St. Augustine advocates the necessity of mixing the good ones with the evils. The constitutive weakness of every human being requires self-criticism and alertness to himself, and also understanding and compassion for others.

436

Division is unenforceable here on the Earth and it would be as great an evil as breaking down the unity or directly threatening the good. Therefore, the solution is to endure and tolerate such a painful and often dramatic situation, viewing this as a penance used for one's own greater progress in good and hope for the conversion of the evils. God makes the final judgement at the end of time. Only in some cases, for which Augustine prescribes strict prerequisites in order to reduce the negative consequences to a minimum, he allows punitive measures against the evil, even their exclusion.

The aim is to be good, or at least to avoid greater evil, and always to be guided by prudence. Christian love is the strength that endures all and manages everything finding the path of personal and others' conversion in coexistence with the evil in the world and in the Church and also with your own sinfulness.

Key words: *parable of the wheat and the tares, attitude toward the evils, Christian love, disciplinary measures.*